

**study of recognizing and explaining the existing strategies for implementing a
resistance economy from a legal perspective**

Mohamad reza haghghi^۱

Received Date: ۱۶ May ۲۰۲۱

Farajolah barati^۲

Reception Date: ۱۵ Jul ۲۰۲۱

Sayedhesamodin hosaini^۳

Abstract

The Islamic Republic of Iran, like other systems of government, has elements and components that distinguish it from other systems and its lofty goals are defined on the basis of components. In order for this type of economy to continue, it is necessary to move more towards restricting the use of oil resources and getting rid of the country's economy's reliance on these resources, noting that a resistance economy makes sense in a situation where there is war and against economic war. It is also the soft war of the enemy that makes sense in a resistance economy. The private sector is the main engine and driver of economic and industrial growth, which by using its capital and attracting and participating in non-governmental capital, efficient use of human resources and efficient management practices, while playing its role in economic and industrial growth, can achieve government development goals. Considering all the effective factors and subsystems in the resistance economy, it should be said that sanctions can not cause significant disruption for a country with the power of the Islamic Republic of Iran and with these vast borders and God-given resources, a country that relies on God Almighty and is a stable nation. And he is smart, he will definitely be the winner of this field. The Islamic system is able to turn most of today's threats into opportunities by planning, trying, formulating the necessary strategies and measures with a focus on the resistance economy.

Keywords: Economics, Resistance Economics, Legal

---

^۱PhD Student, Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran

^۲Assistant Professor, Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran (Corresponding Author) baratif09@gmail.com

^۳Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran

<https://dx.doi.org/10.30510/PSI.2022.28665.1725>

بررسی شناخت و تبیین راهکارهای موجود برای اجرای بسندگی مقاومتی از منظر حقوقی

محمد رضا حقیقی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۲۶

فرج الله براتی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۴/۲۴

سید حسام‌الدین حسینی^۳

چکیده

جمهوری اسلامی ایران همانند سایر نظام‌های حکومتی دارای عناصر و مؤلفه‌هایی می‌باشد که آن را از سایر نظام‌ها متمایز کرده و اهداف عالی آن، بر مبنای مؤلفه‌ها تعریف کرده‌اند. برای تداوم این نوع بسندگی، باید هرچه بیشتر به سمت محدود کردن استفاده از منابع نفتی و رهایی از اتکای بسندگی کشور به این منابع حرکت کرد و توجه داشت که صرفه‌جویی معیشتی در شرایطی معنا پیدا می‌کند که جنگی وجود داشته باشد. در برابر جنگ، بسندگی و همچنین جنگ نرم دشمن است که صرفه‌جویی معیشتی معنا پیدا می‌کند. نظام اسلامی قادر می‌باشد با برنامه‌ریزی، تلاش، تدوین برنامه و راهبردها و اقدامات لازم با محوریت صرفه‌جویی معیشتی، بخش عمده‌ای از تهدیدهای امروزی را نیز به فرصت تبدیل کند. این پژوهش در نظر دارد با روش تفسیری-کیفی و با مطالعه کتابخانه‌ای به این سوال مهم پاسخ دهد که راهکارهای اجرای بسندگی مقاومتی از منظر حقوقی کدامند.

کلیدواژگان: بسندگی، صرفه‌جویی معیشتی، حقوقی.

^۱ دانشجوی دکتری تخصصی، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

^۲ استادیار، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران (نویسنده مسئول) baratif089@gmail.com

^۳ استادیار، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

با ظهور انقلاب اسلامی، شکل جدیدی از حکومت در دنیا پدیدار شد. ظهور چنین حکومتی آن هم در منطقه خاورمیانه که از لحاظ بسندگی و ژئوپلیتیکی دارای اهمیت بسیار زیاد می باشد. یکی از این عرصه ها که خصوصاً در سال های اخیر با تهاجمات گسترده همراه بوده می باشد، عرصه بسندگی می باشد. هر کشوری که علم می باشد کبار ستیزی را برپا کند، نیازمند چنین الگوهایی می باشد. یکی از این مفاهیم صرفه جویی معیشتی می باشد. با توجه به نگاه ویژه ای که شرع مقدس به امر استقلال حکومت اسلامی و نفی سلطه طاغوت دارد، که در بعد بسندگی حکومت نیز می باشد قلال بسندگی و خوداتکایی به عنوان محوری اساسی در برنامه ها و سیاست های اقتصادی های دولت اسلامی منظور گردد.

درواقع منظور از دخالت دولت در عرصه بسندگی، هرگونه فعالیت دولت می باشد که مستلزم هزینه بری، تامین درآمد، انجام فعالیت بسندگی خالص، نظارت بر فعالیت بخش خصوصی و مشابه آن باشد. بنابراین از تامین امنیت داخلی و خارجی گرفته تا سرمایه گذاری مستقیم و تولید کالای عمومی، در زمره فعالیت های دولت قرار می گیرد. به هر حال بودجه عمومی دولت در هر کشور تصویر تمام نمایی از مجموعه متغیرهای کلان بسندگی، اجتماعی و سیاسی آن کشور، مخصوصاً تصمیم درباره نقش دولت و بخش عمومی در بسندگی می باشد. نقش دولت در جامعه از روی قدرت خرج و حوزه دخالت آن درک می شود که این خود در نسبت بودجه عمومی دولت در تولید ناخالص داخلی انعکاس پیدا می کند. برای اندازه دولت شاخص های مختلفی را بکار برده اند. از تعاریف مکاتب مختلف از دولت چنین برمی آید که دولت نقش اساسی در رشد بسندگی ایفا می کند، بنابراین اهمیت مطالعه تاثیرات فضای بسندگی مناسب بر مخارج دولت ضروری به نظر می رسد و لازمه اینکه مخارج دولت کارایی لازم را در تمام بخش های تولید داشته باشد. شاید یکی از مهم ترین عوامل تاثیر گذار بر اندازه دولت وجود فضای آرام در بسندگی کلان می باشد. نااطمینانی در بسندگی کلان معمولاً در پنج مورد قابل بررسی می باشد: ۱- تورم ۲- نرخ ارز ۳- تولید ناخالص داخلی ۴- رابطه مبادله ۵- ارزش سهام. و چون هر کدام از این موارد به نحوی بر مخارج دولت تاثیر گذار هستند و اگر هر کدام از این موارد شامل نااطمینانی باشند دولت برای رفع نااطمینانی و برگردان فضای مطمئن به بازار هزینه هایی را صرف می کند که این هزینه ها موجب بزرگ تر شدن نسبت مخارج دولت به تولید ناخالص داخلی (راهبرد صرفه جویی معیشتی) می شود، بنا بر این برای بررسی تاثیر نااطمینانی در بسندگی کلان بر اندازه دولت مطالعه تاثیر نااطمینانی در هر کدام از این

موارد حائز اهمیت می باشد و در این پژوهش سعی کرده اند. این در حالی می باشد که امروزه جامعه اسلامی با توطئه می باشد کبار جهانی برای تضعیف پایه‌های بسندگی نظام از طریق تحریم‌های بسندگی مواجه و به همین منظور ایده «صرفه جویی معیشتی» از سوی رهبر جمهوری اسلامی به عنوان راه حل مدیریتی به منظور مدیریت بسندگی نظام ارائه گردیده می باشد. با توجه به اینکه امروزه مشکلات بسندگی در شرایط تحریم دشمنان یکی از بنیادی ترین مشکلاتی می باشد که کشورمان با آن روبرو بوده می باشد و رهبر انقلاب راه حل صرفه جویی معیشتی را برای گذر از این مشکلات مطرح کردند، لذا این پژوهش به بررسی مولفه ها، لوازم تحقق و موانع صرفه جویی معیشتی از دیدگاه احکام فقهی حقوقی پرداخته و نقش این احکام را در تحقق هر چه بهتر صرفه جویی معیشتی می سنجد، اینکه آیا آموزه های فقهی راه حلی مطمئن برای تحقق صرفه جویی معیشتی در نظر دارند؟ از منظر احکام فقهی حقوقی چه موانعی بر سر تحقق صرفه جویی معیشتی وجود دارد؟ و با توجه به گذر زمان، آیا احکام فقهی توانایی مقابله با این موانع راه دارد؟ انجام این احکام چه آثاری در پی خواهد داشت؟ و مسألی از این قبیل که به عنوان ابعاد مجهول مسأله می باشد، در پژوهش به آنها پاسخ خواهیم داد.

صرفه جویی معیشتی

بنا به تعریف برخی از بسندگی دانان از صرفه جویی معیشتی، این نوع بسندگی معمولاً در رویارویی و تقابل با بسندگی وابسته و هزینه ها کننده یک کشور قرار می گیرد که منفعل نیست و در مقابل اهداف بسندگی سلطه، ایستادگی نموده که صرفه جویی معیشتی معنا پیدا می کند (ایروانی، ۱۳۹۱).

ابعاد حقوقی صرفه جویی معیشتی

صرفه جویی معیشتی به عنوان رویکردی نوین برای مقابله با اثرات منفی تحریم‌ها و تکانه‌های خارجی بسندگی و می باشد فاده حداکثری از قابلیت‌های داخلی مطرح شد و در محافل دانشگاهی و عرصه اجرایی کلان به آن توجه شد. این رویکرد با ابلاغ سیاست های اقتصادی‌های کلی آن در ۲۹ بهمن ۱۳۹۲ جزئی از اسناد بالادستی نظام شد. ضرورت انجام این تحقیق، از بند ۲۱ این سیاست های اقتصادی‌ها یعنی تبیین ابعاد صرفه جویی معیشتی و گفتمان‌سازی آن، به‌ویژه در محیط‌های علمی، نشئت گرفته می باشد. هدف از تعیین جایگاه ایران در ابعاد صرفه جویی معیشتی، شناسایی موقعیت کلان بسندگی کشور در منطقه خاورمیانه و آکو می باشد. سؤال اصلی تحقیق این می باشد که ایران بر حسب ابعاد صرفه جویی معیشتی در منطقه خاورمیانه و کشورهای

عضو اکو چه جایگاهی دارد و در کدام بخش‌ها قابلیت ارتقای جایگاه خود را دارد؟ نوآوری این تحقیق، معرفی مدل مفهومی صرفه جویی معیشتی، سنجش و رتبه‌بندی بر اساس شاخص‌های جهانی و برازش رگرسیون برای تعیین مؤلفه‌های مؤثر بر میزان فنریت یا انعطاف‌پذیری بسندگیهای نمونه می باشد.

در سیر اندیشه‌های بسندگی، حمایت‌گرایی و ملی‌گرایی با صرفه جویی معیشتی قرابت بیشتری دارند. حمایت‌گرایی به مفهوم درپیش‌گرفتن سیاست‌های اقتصادی‌های تجاری با هدف حمایت از تولیدات داخلی می باشد. در این رویکرد، افزایش تعرفه‌ها و موانع غیرتعرفه‌ای مانع واردات می باشد و حامی صنایع داخلی، به‌ویژه صنایع نوپمی باشد. این حمایت‌ها به منظور کاهش نرخ بیکاری و بهبود کسری تراز پرداخت‌ها صورت می‌گیرد. در این حالت، سیاست‌های اقتصادی فقیرکردن همسایه دنبال می‌شود و اقدام تلافی‌جویانه از سوی شرکای تجاری یا دیگر کشورها را دربر دارد که در نتیجه به کاهش حجم تجارت و زیان طرفین تجاری منجر می‌شود (سالواتوره، ۲۰۰۸). ملی‌گرایی بسندگی شدید، مانع تجارت آزاد و جابه‌جایی سرمایه‌ها در سطح بین‌المللی می باشد. این رویکرد، با حمایت از منافع گروه‌های خاص ارتباط دارد. این گروه‌ها ممکن می باشد مدیرانی باشند که نگران ازدست‌دادن موقعیت خود و یا کارگرانی باشند که نگران ازدست‌دادن شغل خود هستند (ایساک، ۲۰۰۷). پایداری از دیگر مفاهیم مرتبط با مقاومت محسوب می‌شود. از دهه ۱۹۸۰ پایداری به عنوان بخشی از مفهوم توسعه پایدار مطرح شد. در این دوره، کمیسیون براتلند سازمان ملل، توسعه پایدار را برآورده‌کردن نیازهای نسل فعلی بدون لطمه‌زدن به توانایی نسل‌های آینده در تأمین نیازهایشان تعریف کرد (کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه، ۱۹۸۷). این تعریف عمدتاً با نگرش حفاظت از محیط زیست و میراث طبیعی ارائه کرده اند. توسعه پایدار به سه مؤلفه بسندگی، محیط زیست و انسانی در توسعه اشاره دارد. مطابق با مؤلفه بسندگی، هدف از فعالیت اجتماعی و بسندگی، برآورده‌کردن نیازها و خومی باشده‌های انسان در سه بُعد بیولوژیکی (در تعامل با طبیعت و محیط زیست)، اجتماعی یا گروهی (به عنوان عضوی از گروه‌های اجتماعی) و روانی یا معنوی (ناشی از صفات درونی انسان) می باشد. بر حسب مؤلفه محیط زیست، رویکرد رشد بسندگی محض بدون تلاش برای سنجش منافع متوسط و بلندمدت حفاظت از محیط زیست کافی نیست. همچنین مؤلفه انسانی در توسعه پایدار شامل تکامل پایدار جوامع بشری در طول زمان می باشد (دوران، گوگن، آرنه و دوران، ۲۰۱۵).

از دیدگاه زیلبرمن، گوردون، گوچمن و وسلر (۲۰۱۸) توسعه پایدار از طریق سیاست های اقتصادی‌هایی محقق می‌شود که ملاحظات بیوفیزیکی را در مدل‌های بسندگی ادغام می‌کنند. در واقع، جبران شکست بازار از طریق افزایش حفاظت از منابع، بازیافت، می باشدفاده از منابع تجدیدپذیر و توسعه بسندگی زیستی، به توسعه پایدار می‌انجامد. مطابق با سیاست های اقتصادی‌های کلی صرفه جویی معیشتی، مؤلفه‌های زیر را برای بسندگی مقاوم می‌توان برشمرد:

درون‌زایی: این بسندگی، باید متکی به توانمندی‌ها و منابع ملی باشد. درون‌زایی بسندگی در نرخ کم بیکاری و نرخ بهره‌برداری زیاد از ظرفیت صنایع و کارخانجات و زیرساخت‌های فیزیکی و لجستیک متبلور می‌شود.

برون‌نگری: لازمه برون‌نگری، توسعه روابط تجاری با کشورهای مختلف با توجه به مزیت‌های نسبی و رقابتی می‌باشد. بدیهی می‌باشد تنوع شرکای تجاری، قدرت مانور یک کشور را هنگام مواجهه با بحران‌های داخلی و خارجی افزایش می‌دهد. گردشگری از جمله بخش‌های خدماتی می‌باشد که بنیه بسندگی را از طریق جذب گردشگران خارجی، افزایش درآمدهای ارزی، افزایش اشتغال و رونق در خدمات وابسته نظیر حمل‌ونقل، بانکداری و هتل‌داری تقویت می‌کند. امنیت غذایی: تأمین غذا و رفع گرسنگی در سطح جهانی یکی از راهبردهای بخش کشاورزی می‌باشد. امنیت غذایی زمانی وجود خواهد داشت که همه افراد در تمام زمان‌ها به منظور حفظ زندگی سالم و فعال به مواد غذایی کافی، ایمن و مغذی دست یابند. ایران در منطقه غرب آسیا توانسته می‌باشد به هدف نصف‌شدن تعداد گرسنگان در ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۵ از مجموعه اهداف هزاره سوم، دست یابد (سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد، ۲۰۱۵).

پایداری محیط زیست: به مفهوم بهره‌برداری پایدار از منابع طبیعی و تخریب‌نکردن محیط زیست می‌باشد. این مؤلفه ارتباط بین کیفیت محیط زیست و فعالیت بسندگی پایدار را نشان می‌دهد (بارتلموس، ۱۹۹۹). دانش‌بنیانی: کسب و ارتقای دانش از طریق بهبود بهره‌وری نیروی انسانی موجب رشد بسندگی می‌شود. ارکان اولیه دانش‌بنیانی از جمله افزایش نرخ باسوادی و افزایش مخارج آموزشی لازمه دستیابی به صرفه جویی معیشتی هستند، اما کافی نیستند. عدالت‌محوری: عدالت، آرمان تمام نظام‌های بسندگی می‌باشد. تحقق عدالت امری ثابت، اما سازوکار رسیدن به عدالت متغیر می‌باشد؛ برای مثال، راه‌حل مطلوبیت‌گرایان بر بیشترین رفاه برای بیشترین افراد تأکید دارد، اما راه‌حل رالز، بهبود محروم‌ترین افراد جامعه را تضمین می‌کند (دادگر، ۲۰۱۴). عدالت باید در توسعه متوازن منطقه‌ای، دسترسی به فرصت‌های آموزش و تحصیل، کسب درآمد و ثروت، اشتغال و

مشارکت عمومی، رکن اصلی سیاست‌های اقتصادی‌گذاری باشد. کاهش نابرابری موجب جلب مشارکت بیشتر در فرایند توسعه می‌شود. مردم سالاری‌سالاری: مشارکت مردم سالاری در اداره امور و افزایش نقش آن‌ها در تصمیم‌گیری‌های سیاسی، به تحکیم بنیان بسندگی می‌انجامد. در صورت هزینه‌کرد مالیات‌ها برای بهبود زیرساخت‌ها و گسترش رفاه عمومی، تعلق خاطر بیشتری به کلیت نظام بسندگی ایجاد خواهد شد. شاخص‌های حکمرانی خوب (شامل ثبات سیاسی، اثربخشی دولت، حاکمیت قانون، پاسخگویی و شفافیت و کنترل فساد) با مردم سالاری‌باوری ارتباط مستقیم دارند. قدرت بسندگی زیاد: تولید ناخالص داخلی زیاد، رشد پایدار بسندگی، نیروی کار سالم و ماهر و مجرب، اشتغال مولد، تنوع تولیدات صنعتی، کاهش وابستگی به منابع طبیعی، صادرات محصولات و خدمات پیشرفته، توسعه بازار پولی و مالی و آینده‌نگری می‌تواند به افزایش قدرت رقابت بسندگی منتهی شود. تمام این متغیرها در شاخص عمومی رقابت‌پذیری جهانی خلاصه می‌شود (مجمع جهانی بسندگی، ۲۰۱۵). سرمایه اجتماعی: تقویت شبکه‌های اجتماعی و انسجام جامعه از طریق اعتماد و احترام به یکدیگر و به دولت، تأثیر مستقیم بر رونق بسندگی دارد. رفاه اجتماعی زمانی در جامعه تضمین می‌شود که مردم سالاری به یکدیگر و به دولت اعتماد داشته باشند و همدیگر را حمایت کنند. جوامعی با سطوح کمتر اعتماد عمومی رشد بسندگی کمتری را تجربه می‌کنند. بر اساس مباحث فوق، تصویر شماره ۱ ابعاد یک مدل صرفه‌جویی معیشتی را نشان می‌دهد.

احکام حقوقی صرفه‌جویی معیشتی

۱) الزامات قانونی احکام صرفه‌جویی معیشتی

الف) قانون اساسی

اجرائی کردن و تلاش برای تحقق بخشیدن به اهداف اصول ۴۳، ۴۴، ۴۸ و ۵۰ قانون اساسی، نیز از الزامات قانونی صرفه‌جویی معیشتی می‌باشد. در اصل ۴۳ قانون اساسی حقوق بسندگی ملت در ۵ بند اول این اصل و در ۴ بند بعدی الزامات می‌باشد. قلال بسندگی کشور، مورد اشاره قرار گرفته می‌باشد.

در اصل ۴۴ نیز به تقسیم بسندگی کشور به سه حوزه‌ی نظام مالی، خصوصی و تعاونی پرداخته شده است، که زوایای پنهان آن به خوبی در سیاست‌های اقتصادی‌های ابلاغی اصل ۴۴ توسط مقام معظم رهبری آشکار شده است. همچنین در اصل ۴۸ عدالت بسندگی در می‌باشد. استفاده از منابع معدنی و زیرزمینی و فعالیت‌های بسندگی مورد تأکید قرار گرفته می‌باشد.

نهایتاً در اصل ۵۰ قانون اساسی تأکید بر حفاظت از محیط زیست در همه ی جوانب مخصوصاً فعالیت های بسندگی و حفظ این موهبت الهی برای نسل های بعد کرده اند.

ب) قانون نحوه ی پیگیری تحقق سیاست های اقتصادی های کلی صرفه جویی معیشتی

این قانون ۴ ماده ای، تا حدی سازو کار پیگیری به سیاست های اقتصادی های صرفه جویی معیشتی را تعیین کرد. در ماده ی ۱ این قانون شورایی با حضور معاون اول رئیس جمهور، نایب رئیس اول مجلس شورای اسلامی و معاون اول رئیس قوه قضائیه تشکیل کرده اند که براساس ماده ی ۴ موظفند تا پایان ماه خرداد هر سال گزارشی از فعالیت های بسندگی هر قوه را در رمی باشدای صرفه جویی معیشتی را تهیه و در صحن مجلس شورای اسلامی ارائه دهند.

همچنین در ماده ی ۲ کارگروهی به پیشنهاد شورای بالا تشکیل می شود تا حدود اختبارات قانونی هر قوه را در ضمن گزارش سه ماه به روسای هر یک از قوا پیشنهاد دهند. در ماده ی ۳ نیز تدوین لوایح مربوط به قوانین برنامه های توسعه و بودجه سنواتی با در نظر گرفتن سیاست های اقتصادی های صرفه جویی معیشتی الزامی کرده اند.

ج) نظارت شورای نگهبان

اما از سوی دیگر نظارت شورای نگهبان بر قوانینی که مجلس تصویب می کند که اگر مغایر با سیاست های اقتصادی های کلی اصل ۴۴ می باشد، نیز الزامی می باشد. اما اینکه اصولاً شورای نگهبان آیا چنین نظارتی را بر خود روا می داند یا خیر، را با مراجعه به رویه ی شورای نگهبان می توان فهمید که پاسخ این سوال مثبت می باشد. چرا که مشروح مذاکرات اعضای شورای نگهبان نشان دهنده ی رد قوانینی می باشد که مغایر با سیاست های اقتصادی های کلی ابلاغی توسط مقام معظم رهبری می باشد.

۲) الزامات حقوقی احکام صرفه جویی معیشتی

بی دریغ چون نمی توان عنوان کلی ای به نام قانون بر سیاست های اقتصادی های کلی ابلاغی توسط مقام معظم رهبری گذاشت چون فراتر از قانون هستند و در قانون اساسی دیده شده اند، باید از آن به الزامات حقوق صرفه جویی معیشتی نام برد.

الف) سیاست های اقتصادی های کلی نظام در صرفه جویی معیشتی

اما آنچه که بیشترین زوایا را از ابهامات و سوالات در مورد صرفه جویی معیشتی روشن می کند، همان سیاست های اقتصادی های کلی صرفه جویی معیشتی می باشد. در این سیاست های اقتصادی ها به خوبی انتظارات رهبری از قوای سه گانه مشخص کرده اند و اصولی همچون مردم

سالاری بودن بسندگی و تعیین حدود و مرزهای مربوط به صادرات و واردات تعیین کرده اند. بی شک مطالعه ی این سیاست های اقتصادی ها کمک بسیاری به تعیین الزامات صرفه جویی معیشتی می کند.

ب) سیاست های اقتصادی های کلی نظام در اصل ۴۴

در این سیاست های اقتصادی ها نیز به خوبی از بخش خصوصی به عنوان پایه های بسندگی ایران در آینده نام برده کرده اند. تا کید بر محدودیت دولت در بسندگی و نقش مدیریت کردن بسندگی توسط دولت نیز از اهم موارد ابلاغ در سیاست های اقتصادی های اصل ۴۴ قانون اساسی می باشد.

۳) الزامات قضائی احکام صرفه جویی معیشتی

الف) دیوان عدالت اداری

از سوی دیگر حق دیوان عدالت اداری در ابطال مصوبات، اعمال و اقدامات خلاف قوانین دولت در صورت شکایت هر فرد طبق اصول ۱۷۰ و ۱۷۳ خود ضمانت الزام قضایی قوی ای در اجرایی کردن صرفه جویی معیشتی می باشد.

ب) نگرش ضمانت اجرا داشتن به عدم اجرای صرفه جویی معیشتی در تهیه لوايح و طرح های قانونی

اما آنچه که خلاء آن به شدت حس می شود وجود ضمانت اجرائی مبنی بر عدم اجرای قوانین و سیاست های اقتصادی های صرفه جویی معیشتی توسط دولت می باشد. در این مورد پیشنهاد می شود که در قوانینی که در آینده در این مورد تهیه، تدوین و مصوب می شود، در صورت عدم اجرا رئیس جمهور و وزرا در مقابل دولت پاسخگو باشند بلکه این نیز خود مقدمه ای برای سوال یا می باشد یضاح و یا رای عدم کفایت سیاسی نسبت به وزرا و رئیس جمهور باشد.

سیاست های اقتصادیهای کلی صرفه جویی معیشتی به عنوان یک روش مهم در جهت تغییر مسیر حرکت بسندگی کشور توسط مقام معظم رهبری ابلاغ گردید. وضعیت بسندگی ما با اهداف و آرمانهای قانون اساسی قابل تطبیق نیست و از دهه های گذشته تحت عوامل مختلف قانونی، فرهنگی، نظام برنامه ریزی و غیره دچار آسیب شده است. با بررسی ۲۴ بند سیاست های اقتصادیهای صرفه جویی معیشتی لزوم به هم پیوستگی این بندها و رابطه آنها با حوزه های تخصصی حقوق در رمی باشدای تحقق عدالت اجتماعی و بسندگی، ایجاد رفاه و پویایی بسندگی مبتنی بر تولید و اشتغال به خوبی روشن می شود. یکی از الزامات اجرایی صرفه جویی معیشتی توجه به فرهنگ و لزوم رفتارسازی در مردم سالاری و مدیران به عنوان مقدمه ای برای تصویب و

اجرای قوانین مناسب و تحقق عدالت می باشد. قوانین اسلام ظرفیت ایدئولوژیکی و اجرایی خوبی برای تحقق صرفه جویی معیشتی دارد. به لحاظ قانونی، عدم ثبات قوانین و ناکارآمدی آنها و اجرای سلیقه ای قوانین در اثر تغییر دولتها که به تغییر نظام تدبیر تبدیل می شود و همچنین وابستگی به نفت و رانت حاصل از آن از موانع مهم تحقق صرفه جویی معیشتی از منظر حقوق عمومی باشد. لذا توجه مبنایی به فرهنگ و اصول اسلامی در رابطه با مقوله بسندگی و صرفه جویی معیشتی و می باشدفاده از تجربیات موفق دنیا و بومی سازی آنها در کنار عزم ملی و همدلی بین مسئولین و مردم سالاری باید ایجاد گردد. دولت و مجلس هم می بایست در تصویب قوانین کارآمد و اجرای صحیح و به موقع آن اهتمام ورزند به طوری که سیاست های اقتصادیهای کلی صرفه جویی معیشتی در برنامه ششم توسعه، بودجه سالیانه و دولتهای مختلف به عنوان راهبرد میان مدت و بلند مدت مد نظر قرار گیرد.

صرفه جویی معیشتی در دیدگاه امام خامنه ای

امام خامنه ای (زید عزه)، جدی گرفتن صرفه جویی معیشتی و سرنوشت ساز کنونی دانسته و فرموده اند صرفه جویی معیشتی یک شعار نیست، بلکه یک واقعیتی می باشد که می بایست محقق شود. ایشان فرمودند: این که ما عرض کردیم «صرفه جویی معیشتی»، این یک شعار نیست؛ این یک واقعیتی می باشد. بعضی انگیزه های سیاسی دارد؛ بعضی منطقه ای می باشد، بعضی بین المللی می باشد. بر اساس بیانات مکرر مقام معظم رهبری ما بیش از دویست سال از کاروان علم و پیشرفت عقب مانده ایم. (مقام معظم رهبری ۱۳۷۱/۲/۹ و ۱۳۸۳/۴/۱۷ و ۱۳۸۶/۱/۱ و ۱۳۸۷/۲/۱۷) اگرچه این عقب ماندگی می تواند دلایل مختلفی داشته باشد اما مهمترین عامل عقب ماندگی ایران_ بلکه جهان اسلام_ و در نتیجه وابستگی آن به کشورهای پیشرفته_ دشمنان اسلام_ ضعف در تولید علم می باشد. (پیرمادی، ۱۳۹۱: ۲). مقام معظم رهبری با آگاهی کامل از جنگ بسندگی دشمن و اهداف آن ها از تشدید فشارها و تحریم ها علیه ایران همواره تلاش کردند، به ارائه برنامه ها و الگوهای مناسب جهت مقابله با این فشارها بپردازند. با توجه به تشدید فشارها و تحریم های دشمنان در ماه های اخیر آنچه بیش از پیش در سخنان اخیر مقام معظم رهبری به خصوص در ماه مبارک رمضان بر آن تاکید شده، بحث «صرفه جویی معیشتی» می باشد. ایشان عصر کنونی را برهه ای تاریخی می دانند که در آن نقش ملت نقش بسزایی می باشد. از دیدگاه ایشان " عرصه، عرصه ی حرکت عمومی و ماندگار تاریخی ملت می باشد. از لحاظ تاریخی، حرکت امروز ما یک حرکت ماندگار می باشد. یعنی سرنوشت ایران را امروز ملت ما شاید برای قرنها دارند رقم میزنند و معین می کنند.

همیشه چنین موقعیتی پیش نمی‌آید؛ در همه ی مقاطع تاریخی، این وضعیت پیش نمی‌آید؛ در زمان ما خوشبختانه پیش آمده. این انقلاب، کشور را و ملت را در معرض یک حرکت مؤثر ماندگار طولانی و تاریخی قرار داده می‌باشد.

نقش دولت و مردم سالاری در تحقق صرفه جویی معیشتی

شناسایی نقاط ضعف کشور در صرفه جویی معیشتی و تبدیل آن به نقاط قوت، یکی دیگر از الزامات کشور در رسیدن به جایگاه واقعی خویش در عرصه جهانی می‌باشد که برای تحقق آن باید همکاری نزدیکی میان دولت و مردم سالاری انجام شود.

نقش دولت

امروز بسندگی ایران، بزرگ ترین رسالت را دارد. هر یک از سیاست های اقتصادی هایش از اهمیت فوق العاده ای برخوردار می‌باشد، هزینه فرصت ها به شدت بالمی‌باشد و نیاز به هوشمندی و دقت خاصی از ناحیه دولت احساس می‌شود. از جمله سیاست های اقتصادی های مناسب از ناحیه دولت در جهت تحقق صرفه جویی معیشتی شامل از:

تثبیت نرخ ارز

تحقق صرفه جویی معیشتی، تثبیت هزینه ارز در بازار می‌باشد. نوسانات موجود در بازار ارز، را فراهم می‌سازد و در یک جمله بازار را دچار اختلال می‌کند. از این رو دولت، به عنوان اصلی ترین مقام تصمیم گیری در سیاست های اقتصادیهای مالی و ارزی کشور، می‌تواند بخش قابل توجهی از نوسانات موجود در بازار ارز را با تدابیر پیشگیرانه و اتخاذ سیاست های اقتصادی های مناسب به حداقل رسانده. توزیع مناسب و به اندازه ارز به بازار، توجه به صنایع و مایحتاج عمومی مردم سالاری، در اولویت قرار گرفتن اخذ ارز مورد نیاز، تعیین نرخ مرجع مناسب با توجه به شرایط بازار و... می‌تواند بخشی از تدابیر دور اندیشانه دولت در کنترل هزینه و بازار ارز محسوب شود. از این رو لازم می‌باشد، دلسوز بسندگی، زمینه را برای تحقق صرفه از حوادث پیش روی خود، بیش ازپیش فراهم نمایند (خلیلیان، ۱۳۸۴).

اشتغال زائی

ایجاد فرصت های شغلی از سوی دولت امری ضروری تلقی می گردد. در شرایط کنونی افزایش فرصت های شغلی، یکی از الزامات و اقدامات مهم مقامات مسئول در دولت محسوب می شود، چرا که در رمی باشدای دستیابی به صرفه جویی معیشتی، نیازمند نیروی کار بیشتر در کشور هستیم. از جمله راهکارهای لازم برای رفع موانع اشتغال زائی عبارتند از؛ تغییر نگرش دولت به بخش خصوصی، ایجاد امنیت بسندگی، مبارزه با مفاسد اداری، کنترل مهاجرت از روستاها به شهرها و از شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ و کنترل بسندگی زیر زمینی.

ثبات هزینه ها

یکی از زیر ساخت های صرفه جویی معیشتی که به آن توجه کمتری کرده اند، مسأله تورم می باشد که بعضاً نحوه بودجه ریزی و برخی تصمیم گیری ها در نظام پولی و مالی موجب تورم زایی کرده اند. تورم در حال حاضر تبدیل به بیماری بسندگی کشور گردیده و این مسئله باعث کرده اند (خوانسار، ۱۳۹۰).

اصلاح ساختار نظام مالی

با وجودی که ساله می باشد در محافل مدیریتی سخن از محدود کردن تشکیلات نظام مالی در تمام عرصه های بسندگی، تولیدی و اجرایی می شود اما این گستردگی همچنان رو به فزونی می باشد. دولت اگرچه بزرگ ترین معجری در سطح کلان جامعه می باشد، اما این بزرگی به جای انجام نظارت و هدایت کارها با در اختیار گرفتن منابع مادی و نیروی انسانی فراوان در چرخه بسندگی و تولید به اداره این منابع می پردازد. تا آنجا که امروز خود را با تشکیلات عدیده ای روبرو ساخته می باشد. این در حالی می باشد که با واگذار کردن بسیاری از کارهای اجرایی در اختیار بخش خصوصی از یک سو می تواند از حجم مشغله و تورم کارهای اجرایی خود بکاهد و از سوی دیگر به افزایش رضایت مندی مشتریان و انتظارات نیروهای انسانی خود و نیز افزایش کیفیت خدمات در سطح خرد و کلان کمک شایانی کند (هرندی، ۱۳۹۲).

نقش مردم سالاری

تحقق صرفه جویی معیشتی صرفاً با مشارکت مردم سالاری امکان پذیر می باشد و لاغیر. برای بالابردن مشارکت مردم سالاری باید از هر نوع فعالیت بسندگی مردم سالاری می باشد قبال کرد. فضایی باید بر کشور و جامعه حاکم گردد که همه مردم سالاری خودشان را مولد در بسندگی و

شریک در پیشرفت و مقاومت کشور، حس کنند و برآن ببالند. در نظریه های بسندگی نقش مردم سالاری به عنوان هزینه ها کنندگان کالاها بسیار حائز اهمیت می باشد.

مدیریت هزینه ها

امروزه تعادل در هزینه ها یک حرکت جهادی می باشد و همه دستگاه های نظام مالی و غیر نظام مالی و همچنین آحاد مردم سالاری باید موضوع پرهیز از اسراف و استفاده از تولیدات داخلی را جدی بگیرند. جلوگیری از هر گونه اسراف و تبذیر، مهم ترین اصل در ارائه یک الگوی اسلامی هزینه ها می باشد. از این رو خداوند در آیه ۶۷ سوره فرقان، حرکت در مداری به دور از افراط و تفریط را رسیدن به پایداری دانسته می باشد. پس فرد یا جامعه ای که در مسیر پایداری در هزینه ها حرکت کند به پایداری در بسندگی می رسد و جامعه به همان مطلوب یعنی بسندگی سالم، شکوفا و معیشتی دست خواهد یافت (حکیمی، ۱۳۸۰).

نتیجه گیری

در صرفه جویی معیشتی باید گفت که تحریم ها فرصت نمی کند خلل مهمی برای کشوری با قدرت جمهوری اسلامی ایران و با این مرزهای گسترده و منابع ایجاد کرده است، کشوری که به خدای متعال اتکا کرده است و ملتی هوشمند می باشد حتماً پیروز این میدان خارج می شود. نظام اسلامی قادر می تواند با استراتژی، تلاش، تدوین راهکارها و اقدامات لازم با محوریت صرفه جویی معیشتی، بخش عمده ای می باشد: نقطه شروع صرفه جویی معیشتی، سیاست گذاری برای اصلاح الگوی هزینه ها می باشد. هزینه ها، تولید را جهت می دهد و این دو در کنار هم، جهت سرمایه گذاری را مشخص کرده است. رونق تولید داخلی و کمی شدن از وارداتی که می تواند به افول و کم رونقی و توقف واحدهای تولیدی داخلی منجر شود، موجب توسعه بسندگی، قطع وابستگی به خارج و ارتقای تکنولوژی در سطح کلان تر می شود. البته باید به گونه ای عمل کرد که صرفه جویی معیشتی به معنای تحمیل فشار به مردم سالاری نباشد. افزایش بهره وری در تولید، کاهش هزینه تمام شده تولیدات، کیفیت بهتر و خدمات بیشتر در رقابت با تولیدات خارجی و کاهش واردات، حمایت از تولید داخلی به ویژه تولیدات استراتژیک. ۳. کاهش آمار بیکاری و خشکاندن ریشه های فقر و آسیب های اجتماعی ناشی از بیکاری در جامعه. ۴. فعال سازی ساختارهای حمایتی پولی و مالی و بیمه ای بخش تولید برای تحرک در بسندگی داخلی و نیز حمایت از صادرات کالاهای غیرنفتی..

- ایروانی، جواد، آشنایی با بسندگی اسلامی، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، مشهد، ۱۳۹۱ ش.
- اسحاقی، سیدحسین، مبانی و راهبردهای جهاد بسندگی، انتشارات نشر هاجر، ۱۳۹۰ ش.
- اختری، عباسعلی، صرفه جویی معیشتی، زمینه ها، راهکارها، تهران، امیرکبیر، ۱۳۹۲ ش.
- آذرنوش، آذرتاش، فرهنگ معاصر، عربی/ فارسی، تهران، نشر نی، هشتم، ۱۳۸۶ ش.
- عزیزان، مهدی، الزامات بسندگی ویژه و شگرد، تحقیقات اسلامی، انتشارات زمزم هدایت، سال ۱۳۹۰ ش.
- بافکار، حسین، نقش و کارکرد خانواده در تهاجم بسندگی، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، اول، ۱۳۹۰.
- پیغامی، عادل، درس گفتارهای صرفه جویی معیشتی، انتشارات دانشگاه امام صادق، تهران، ۱۳۹۴ ش.
- حریری، محمدیوسف، اسلام و بسندگی، مرکز مطبوعاتی دارالتبلیغ اسلامی، قم، ۱۳۸۲ ش.
- حکیمی، محمد، پدیده شناسی فقر و توسعه، دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان، قم، بوستان کتاب، اول، ۱۳۸۰.
- حسین هرندی، سید محمد حسین، نتایج دستاوردهای جهاد بسندگی، قم، مرکز پژوهش های صدا و سیما، ۱۳۹۲ ش.
- خوانساری، جمال الدین، شرح غررالحکم و درر الکلم، دانشگاه تهران، چاپ اول، تهران، ۱۳۶۶ ش.
- فاضل لنکرانی، محمد، آیین کشورداری از دیدگاه امام علی(ع)، انتشارات فرهنگ اسلامی، دوم، تهران ۱۳۶۸ ش. کرمی، محمد مهدی و محمد پورمند، مبانی فقهی بسندگی اسلامی، پژوهشکده حوزه و دانشگاه تهران، ۱۳۸۰ ش. عربی، سیدهادی و سید اسحاق علوی، کلیات علم بسندگی، انتشارات فرهنگ اسلامی، دوم، تهران ۱۳۶۸ ش.
- مطهری، مرتضی، نظری به نظام بسندگی اسلام، انتشارات صدرا، سال ۱۳۶۴ ش.
- موسویان، عباس، بانکداری اسلامی، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۷۶ ش.
- معین، محمد، فرهنگ معین، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۸۸ ش.